

Kyrkor och kyrkliga kulturminnen

Församlingskyrkor

Bredaryds samfällighet

Bredaryds kyrka

Forshedabygdens församling

Forsheda, Dannäs, Hånger, Kärda och Torskinge kyrka

Rydaholms församling

Rydaholms kyrka

Voxtorps samfällighet

Voxtorp-, Gällaryd-, Ohs- och Tännö kyrka

Värnamo pastorat

Värnamo kyrka, Mariakyrkan, Sankt Johannes kyrka, Fryele kyrka, Nydala klosterkyrka, Bon(d)kyrka.

Kyrkliga kulturminnen

Kyrkor, kyrkoruiner och kyrkogårdar är en del av vårt gemensamma kulturarv och tillhör oss alla, oavsett om vi är medlemmar i kyrkan eller inte. I flertalet av kyrkobyggnaderna finns även kulturhistoriskt värdefulla inventarier från olika århundraden.

Under senare delen av 1800-talet byggdes de första frikyrkorna i Värnamo. De olika frireligiösa organisationerna och samfunden blev på 1900-talet ett viktigt inslag på många orter och med ett stort antal byggnadsantikvariskt intressanta byggnader i kommunen.

Att bevara det kyrkliga kulturarvet

Byggnadsvård och underhåll av kyrkorna är en gemensam angelägenhet för att bevara det kyrkliga kulturarvet. För kulturhistoriska kostnader i samband med vård och underhåll av kyrkor kan församlingarna därför söka en kyrkoantikvarisk ersättning genom

riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna. Kyrkogårdarna är också en viktig del av vårt gemensamma kulturarv. Gravstenar och gravmonument berättar om vilka som har levt och verkat i bygden, sociala strukturer, yrkesgrupper samt gravskicket utveckling och förändring. Kyrkogårdarna är dessutom ofta betydelsefulla gröna områden i stadsmiljöerna och parker för vila och meditation. Anlagda kyrkogårdar kan även ha stora trädgårdsarkitektoniska värden.

Samtliga kyrkobyggnader och begravningsplatser som den 1 januari 2000 tillhörde Svenska kyrkan och som uppförts före 1940 är generellt skyddade enligt kulturmiljölagen. Riksantikvarieämbetet kan därutöver även utfärda särskilda beslut att ge skydd för de kyrkobyggnader som är uppförda efter 1940.

Kulturmiljölagen skyddar och föreskriver kyrkor, kyrkotomter (även mark runt kyrkor som inte är begravningsplats) samt kulturhistoriskt värdefulla inventarier. Lagen omfattar även byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader så som till exempel gravkapell, bårhus, förrådsbyggnader.

Tillstånd för förändringar

Länsstyrelserna beslutar om tillstånd till förändringar på kyrkor samt vård och underhåll av inventarier samt befintliga kyrkogårdar, utvidgningar, borttagande av träd och växtlighet, förändringar och uppförande av nya byggnader.

Kyrkohistoriska byggnader och miljöer

Värnamo kommun har 13 st församlingskyrkor: Bredaryd, Dannäs, Forsheda, Fryele, Gällaryd, Hånger, Kärda, Nydala, Rydaholm, Torskinge, Tännö, Voxtorp och Värnamo.

De flesta församlingarna i Värnamo kommun har anor ner till 1500-talet eller medeltiden. De äldre församlingskyrkorna var ofta mindre och i dåligt skick, uppförda i trä, sandsten eller granit. Men de flesta kyrkorna revs i regel på 1800-talet och ersattes då med nya byggnader. De nya kyrkobyggnaderna byggdes därför större och rymligare. Byggnaderna uppfördes i enlighet med dåtidens kyrkobyggnader, vitputsad sten och i en enhetlig arkitektur så kallad "Tegnerlador".

Medeltida kyrkor

I Värnamo kommun återstår fem kyrkor som har medeltida anor. Nydala klosterkyrka och Portkapellet (Bondkyrkan), vilka grundades 1143 av munkarna från Cisterciensorden i Nydala. Klosterkyrkan var ursprungligen större och byggdes om på 1710-talet.

Dannäs kyrka och Rydaholms kyrka byggdes båda troligen redan på 1100-talet och ombyggdes senare vid 1200-talet och 1800-talet. Initiativet till kyrkan i Rydaholm är osäkert men den påkostade arkitekturen tyder på att platsen var strategiskt och omsorgsfullt utvald. Församlingen anslöt till Linköpings stift. Växjö stift bildades senare, 1164. Det kan funnits såväl politiska som kyrkliga motiv till att kyrkan knöts till det geografisk avlägsnare Linköpings stift.

Torskinge kyrka byggdes mellan 1190-1219. Bygganden är bevarad i dess medeltida arkitektur med en absid. I anslutning till kyrkan finns en fristående rödmålad klockstapel i trä från 1678.

Hångers ödekyrkogård

Hångers ödekyrkogård utgör kyrkplatsen för den äldre sockenkyrkan som revs 1882. På platsen återstår stenfoten av den äldre kyrkan, kyrkomuren och enstaka gravar. Ödekyrkogården utgör en värdefull och sevärd kulturmiljö. Den nya församlingskyrkan byggdes utanför tätorten.

Församlingskyrkorna i Värnamo som är äldre än 1939 omfattas av 4 kap. kulturmiljölagen, Kyrkligt kulturminne. Kulturmiljölagen innebär en generell tillståndsplikt som avser ombyggnad eller förändring av kyrkobyggnaden och kyrkomiljön.